
A büntető eljárásjog alapelveinek hatása a katonai büntetőeljárásra

Hautzinger Zoltán*

---

*„A katonai büntető per menetére, szerkezetére nézve
fővonalakban a polgári büntető perhez hasonlatos...”*

(Finkey Ferenc, 1916)

1. Az általános és a katonai büntetőeljárás viszonya

a katonai büntetőeljárás történeti fejlődésének egyes stádiumai során annak megfelelően viszonyult az általános, azaz a nem katonákra vonatkozó „rendes” büntetőeljáráshoz, ahogy azt a katonaság társadalmi szerepe megkívánta. Egyes katonai berendezkedésű korabeli államokban, mint például az ókori Spártában, nomád törzseknél, illetve később a városállamok többségében, ahol a fegyveres erő az adott állam fennmaradását szavatolta, és a katonai fegyelmet még a hadra nem fogható személyeknél (például időseknél vagy nőknél) is megkövetelték, a jogsértő cselekményeket a katonai előjáróként is szolgáló vezető nevében rendszerint katonai szokáson alapuló szabályok szerint ítélték meg. Ezekben a társadalmakban általában egységes, a katonai rend által megkövetelt büntetőeljárás létezett, ahol a büntető-igazságszolgáltatás további differenciálása nem is történt meg. Napjainkra ez a katonai szemléletű, egységes büntető-igazságszolgáltatás békeidőben még a katonai vezetés alatt álló országokban sem általános, ugyanakkor háborús helyzetben, főleg a bűncselekmények gyors elbírálásához – ún. rögtönbíráskodáshoz – fűződő érdek miatt rendszerint újra előtérbe kerül.

Más a katonai büntetőeljárás megítélése egy polgári alapon működő államban – mint az ókori Római Birodalomban vagy később a nyugati demokráciák többségében –, ahol a katonai védelemért professzionális hadsereg volt felelős, és a katonai büntetőjogi szabályok csak külön meghatározott személyi körre terjedtek ki. Ekkor már a katonai büntetőeljárás már nem mint általános eljárás, hanem a rendes – általában mindenkire vonatkozó – büntetőeljárás egyfajta különös, vagy helyesebben speciális megvalósulási formájaként jelentkezett.

---

* Egyetemi adjunktus, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Büntető Eljárásjogi és Kriminológiai Tanszék

Tremmel Flórián szerint egy büntető eljárásjogi törvényben minél több „speciális” eljárásokra vonatkozó rendelkezést találunk, annál inkább megvalósul a büntetőeljárás differenciálása. Ha viszont ilyen különös eljárási rendelkezéseket nem tartalmaz a büntetőeljárás kódex, akkor a büntetőeljárás egységességével, egységesítésével állunk szemben.¹

Magyarországon a katonai büntetőjogi szabályok meghatározása már a kezdektől a specialitás elvét követte. A honfoglaló vezérek kora óta a katonai jogsértések megtorlására vonatkozó szabályok címzettjei csak katonák (egyes rendelkezések megfogalmazásában vitézek) lehettek.² A katonai büntetőnormák a magyar jogrendszerben általános személyi hatállyal még kivételes esetben sem bírtak, azok csak külön meghatározott személyi körre voltak érvényesek. Ennek megfelelően a katonai büntetőeljárás mint speciális eljárás nem katonai bűnügyekben már a XIX. században sem volt alkalmazható, ahogy azt a Pallas Nagy Lexikonából kiolvashatjuk „polgári jogügyekben minden katona a polgári törvénykezés alá tartozik.”³

Az általános és a katonai büntetőeljárás összehasonlítására az első magyar katonai büntetőtörvény megalkotásának idején még nem volt lehetőség. A II. Rákóczi Ferenc fejedelmi uralkodása idején kiadott haditörvények ugyanis talán némi meglepetésre nemcsak a katonai büntetőjog, hanem a magyar büntetőjog történetében is az első átfogó, egységes szerkezetbe foglalt kódex volt. Addig tehát, amíg egy külön jól meghatározott körre, a katonákra már volt érvényes büntető anyagi és eljárásjogi törvény,⁴ a nem katonákra, azaz a társadalom többi tagjára vonatkozóan még ilyen szabályozás nem létezett.

Az általános és a katonai büntető eljárásjog párhuzamos vizsgálatára csak a XX. század második évtizedében, az általános⁵ és a katonai⁶ büntető perrendtartási törvények hatályba lépését követően kerülhetett sor. Erre elsőnek Finkey Ferenc vállalkozott, aki 1916-ban kiadott tankönyvében azt állapította meg, hogy az általános büntetőeljárás elvek a katonai eljárásban bizonyos módosításokat szenvednek, részben korlátozva, részben kiterjesztve jelentkeznek, amit két sajátos vezérelv: a gyorsaság szempontja és a szigorú fegyelem érdekei magyaráznak meg. Minthogy azonban a katonai per menetére, szerkezetére nézve fővonalakban a civil büntető perhez hasonlatos, ezért már az első törvények esetében az állapítható meg, hogy a katonai büntetőeljárás szabályok az általános eljárási szabályoktól csak a katonai sajátosságok – gyorsaság és katonai fegyelem – figyelembe vételével szükségesek.⁷ Erre tekintettel a katonai büntetőeljárás már a XX. század elején sem volt az általános eljárástól elkülönült perrendtartás, hanem csak az általános szabályoktól kizárólag indokolt esetben eltérő „szakeljárás.”

¹ Tremmel Flórián: *Magyar büntetőeljárás*, Budapest-Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2001, 545. o.

² Vö. Cziáky Ferenc: *A magyar katonai büntető és fegyelemi jog ezeréves története*. Budapest, 1924. 10. o.

³ *Pallas Nagy Lexikona*, X. kötet, Budapest, 1895, 271. o.

⁴ „*Hadi Regulák, Artikulusok, Edictumok és Törvények*” kiadásáról szóló katonai szabálygyűjteményt (Edictum Militare) az Ónodi Országgyűlés 1707. júniusában fogadta el.

⁵ 1896. évi XXXIII. törvénycikk a büntető perrendtartásról.

⁶ 1912. évi XXXIII. törvénycikk a honvédség katonai bűnvádi perrendtartásáról.

⁷ Finkey Ferenc: *A magyar büntető per jog tankönyve*, Budapest, Grill Károly Kiadó, 1916, 733. o.

Az általános és a katonai büntetőeljárás viszonya ezt követően napjainkig sem változott. A katonai büntetőeljárás – tekintet nélkül arra, hogy azt külön törvényben vagy integrált módon, az általános büntetőeljárás kódex részeként szabályozva határozzák meg – továbbra sem elkülönített eljárást, sokkal inkább az általános büntetőeljárás speciális formáját jelenti. Ez a különállás pedig – Kardos Sándor megfogalmazása szerint – csak viszonylagos, mert általános szabálynak tekinthető, hogy a katonai büntetőjog minden speciális vonása ellenére része marad az általános büntetőjog intézményrendszerének, az ettől eltérő külön megoldásai épp azt a célt szolgálják, hogy az általános büntetőjog elvei a katonai szervezet sajátos körülményei között is érvényesüljenek.⁸

A katonai büntetőeljárás külön- vagy elkülönített eljárásnéven való megfogalmazásának első jelei a szocialista jogirodalomra vezethető vissza. E terminológia azóta van jelen a magyar büntető jogtudományban. A különbség az, hogy míg a hatvanas években a katonai különeljárásban azt látták, hogy annak célja szembeállítani az uralkodó osztályok hatalmának támaszául szolgáló hadsereget a dolgozó néppel,⁹ addig napjainkban ennek magyarázata már a katonai szakértelem általános eljárási szabályok közötti biztosítását emeli ki. Ez olvasható ki a közelmúltban kiadott tankönyvek többségéből is. Király Tibor szerint a büntetőtörvények katonáról szóló külön rendelkezéseinek okát az életviszonyaik és a hivatásuk sajátosságaiiban találhatjuk.¹⁰ Hasonlóan vélekedik Tremmel Flórián is, aki úgy gondolja, az eltérő rendelkezések azért szükségesek, mert általában a katonák az általánostól nagymértékben eltérő életviszonyok között követnek el bűncselekményeket.¹¹ Bővebb kifejtést találhatunk a Rendőrtiszti Főiskola jegyzetében, ahol a szerzők szerint az általános büntetőeljárás szabályok közül azért került ki a katonai büntetőeljárás, mert az eljárás szinte mindegyik szakaszában külön, e célra szervezett hatóságok vesznek részt, valamint maga az eljárás alá vont személye is speciális, éppúgy, mint a fiatalkorúak elleni eljárásban. A katonai büntetőeljárásban résztvevő hatóságok elsődleges feladata, hogy védjék és erősítsék fegyveres erőink és testületeink szolgálati rendjét, fegyelmét és a honvédelem érdekeit, valamint, hogy ennek segítségével hozzájáruljanak az ország belső és külső biztonságához.¹²

A magunk részéről úgy véljük, hogy a katonai büntetőeljárásra elsősorban mint speciális vagy szakeljárásra kell gondolni. Bár a katonai büntetőeljárást a hatályos büntetőeljárás törvény¹³ (Be.) mint külön eljárást határozza meg, ez nem jelenti azt, hogy az az általános eljárási szabályoktól teljesen elkülönülő rendszert alkotna. A katonai büntetőeljárás az általános szabályoktól csak a katonai életviszonyok megkívánta körülmények miatt és mértékben tér el. Ezek a körülmények egyfelől a katonai büntetőjog általános céljához, a katonai rend és fegyelem fenntartásához és védelméhez, másfelől a katonai életviszonyok sajátosságaihoz, így elsősorban a szigorú hierarchiához és a parancs iránti feltétlen engedelmességhez kapcsolódnak.

⁸ Kardos Sándor: *A magyar katonai büntetőjog rövid története*, Debrecen, 2002, 9. o.

⁹ *A magyar büntető eljárási jog* (szerk. Móra Mihály) Budapest, Tankönyvkiadó, 1961, 525. o.

¹⁰ Király Tibor: *Büntetőeljárás jog*, Budapest, Osiris Kiadó, 2000, 526. o.

¹¹ Tremmel: *i.m.* 567. o.

¹² Vö. Chwala Tamás – Fülöp Edit – Sléder Judit: *Büntetőeljárás-jog*, Budapest, Rejtjel Kiadó, 2004, 346. o.

¹³ 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról.

Mindezek mellett gondolni kell arra is, hogy a katonai bűncselekmények természetükben és támadott jogi tárgyukban is eltérnek az általános deliktumoktól, valamint a büntetőjogi értelemben vett katonákat (rendőröket, stb.) sajátos helyzetüknél fogva többletkötelezettségek terhelik.

A katonai többletkötelezettséget Arne Willy Dahl úgy értelmezi, hogy a katonaság (ti. a fegyveres szerveket is – kiemelés a szerzőtől) egyike a társadalom olyan, igen kisszámú szeleteinek, ahol megengedett a halálos erők használata, és az egyetlen olyan ág, ahol követelmény, hogy a résztvevők kivételes kockázatokat vállaljanak, amelyek küldetéseik teljesítésének érdekében életük feladásával járhatnak.¹⁴ Kardos Sándor szerint pedig a katonai kötelességek túlsúlyán azt kell érteni, hogy a katona önfeláldozásra köteles, az elvárásoknak megfelelően nem kímélheti fizikai és szellemi erejét, feladatai teljesítésében személyes érdekeit is alá kell rendelnie a katonai érdekeknek.¹⁵

A fentieknek megfelelően a katonai büntetőeljárás fogalma nagy vonalakban nem tér el az általános büntetőeljárás definíciójától. A katonai büntetőeljárás az általános eljárásra vonatkozó alapvető elvek szerinti szabályozás és intézményrendszer keretében kell elképzelni, amely azoktól mindössze a katonai életviszonyok, azaz a katonai fegyelem és függelem, valamint a katonai centralizmus által megkívánt többletkötelezettségek és -felelősség miatt tér el a rendes eljárási viszonyoktól.

2. A katonai büntetőeljárás és a büntetőeljárás alapelvei

A büntetőeljárás alapelvei azáltal, hogy olyan általános jogtételek, amelyek tartalmuknál és a büntetőeljárás törvényben való rendszertani elhelyezésüknél fogva orientáló és determináló jelentőségűek,¹⁶ nemcsak az általános büntetőeljárásra, hanem az összes külön eljárásra, így a katonai büntetőeljárásra is kihatnak. Ennél fogva az általános büntetőeljárásban meglévő szervezeti és működési alapelvek a katonai eljárások keretében is érvényesülnek. Az alábbiakban a magunk részéről a Be. alapvető rendelkezéseiben a büntetőeljárás egészére meghatározott ún. működési alapelveket tekintjük át, megjegyezve, hogy azok keretében, ahol azt szükségesnek tartjuk, az egyes szervezeti alapelvekre is kitérünk.

¹⁴ Vö. Arne Willy Dahl: *International trends in military justice*, Presentation at the 8th International Military Criminal Law Conference in Budapest in 6-10 June, 2007. Forrás: <http://home.scarlet.be/~ismlw/new/2007-06-1-UK.pdf> (2008. 12. 05.)

¹⁵ *A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény kommentárja* (szerk. Holé Katalin – Kadlót Erzsébet) Hivatalos Jogszabálytár, Budapest, Magyar Hivatalos Közlönykiadó Kft. Elektronikus jogszabálygyűjtemény, 2006.

¹⁶ Fenyvesi Csaba – Herke Csongor – Tremmel Flórián: *Új magyar büntetőeljárás*, Budapest-Pécs, Dialóg Campus, 2004, 59. o.

2.1. A bírósági eljáráshoz való jog. A bírósági eljáráshoz – vagy az Emberi Jogok Európai Egyezménye¹⁷ szövegezésében a tisztességes tárgyaláshoz való jog – a katonai büntető-igazságszolgáltatás egyik sokat vitatott pontja.

Az Egyezmény 6. cikke 1. pontja szerint „Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja, és hozzon határozatot polgári jogi jogai és kötelezettségei tárgyában, illetőleg az ellene felhozott büntetőjogi vádak megalapozottságát illetően. Az ítéletet nyilvánosan kell kihirdetni, a tárgyalóterembe történő belépést azonban meg lehet tiltani a sajtónak és a közönségnek a tárgyalás teljes időtartamára vagy egy részére annyiban, amennyiben egy demokratikus társadalomban ez az erkölcsök, a közrend, illetőleg a nemzetbiztonság érdekében szükséges, ha e korlátozás kiskorúak érdekei, vagy az eljárásban résztvevő felek magánéletének védelme szempontjából szükséges, illetőleg annyiban, amennyiben ezt a bíróság feltétlenül szükségesnek tartja, mert úgy ítéli meg, hogy az adott ügyben olyan különleges körülmények állnak fenn, melyek folytán a nyilvánosság az igazságszolgáltatás érdekeit veszélyeztetné.”

A katonai büntetőeljárás külföldi modelljei közül több ország ennek az alapelvnek a katonai büntetőeljáráson belüli érvényesülését úgy látta megvalósíthatónak, hogy a korábbi katonai bíróságait megszünteti, és a katonai bűnügyeket az általános bíróságok hatáskörébe vonja. Így járt el például Belgium, Hollandia vagy Dánia, amely államok a korábbi önálló eljárási renden alapuló katonai büntetőeljárásukat az általános perrendtartási és igazságszolgáltatási szervezeti rendszerükbe illesztették. Ennek közvetlen előzménye volt az Emberi Jogok Európai Bíróságának (továbbiakban Bíróság) ítélkezési gyakorlata, amely katonai ügyekben több, a tisztességes eljáráshoz fűződő alapvető követelmény csorbulását állapította meg. A Bíróság a holland katonai eljárással szemben például az Engel és társai ügyben hozott ítéletében azt sérelmezte, hogy a katonai bűncselekmény elbírálása során a holland hatóságok kikerülték a fent idézett 6. cikkelyt. Ennek következményeként a holland katonai bírósági tárgyalás indokolatlanul zárt volt, és az eljáró hatóság nem pontosította, hogy az általa a katonai szolgálatra korlátozott fegyelmi természetű vizsgálatnak, azaz a vád alá helyezést követő bírósági eljárásnak tiszteletben kell tartania a tisztességes tárgyalásra vonatkozó szabályokat.¹⁸

A katonai büntető-igazságszolgáltatással szemben felhozott nemzetközi elvárások azonban a katonai bíróságok megszüntetésével nem feltétlenül biztosíthatók. A katonai büntető ügyek általános szabályok szerinti lefolytatása ugyanis számos országban – elsősorban Ausztriában és Németországban – a katonai fegyelmi jog erősödését vonta maga után. Ezt még a Bíróság értelmezése is alátámasztotta, amely szintén az Engel ügyben azt nyilvánította ki, „ha egy katonának a fegyveres erők működését szabályozó jogi normát sértő cselekvést vagy mulasztást rónak fel, az állam elvben ellene inkább a fegyelmi jogot mint a büntető jogot szokta alkal-

¹⁷ 1993. évi XXXI. törvény az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950 november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről (továbbiakban: Egyezmény).

¹⁸ Kovács Péter: Fegyveres erők és emberi jogok. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlata, in: *Acta Humana* 1997. 28-29. sz. 21. o.

mazni.¹⁹ Ez azonban nem jelenti azt, hogy a katonai fegyelmi eljárás bármilyen jogsértést, bármilyen – akár huzamosabb ideig tartó szabadságelvonással járó – szankcióval sújtson. Ennél fogva a katonai bűncselekmények fegyelmi eljárásban csak akkor bírálhatók el, ha annak során maradéktalanul érvényesülnek a tisztességes tárgyalásra vonatkozó szabályok is.

A bírósági eljáráshoz való jog a magyar katonai büntetőeljárásra is vonatkozó alapelv, amelyet elsősorban a Magyar Köztársaság Alkotmánya, másodsorban a Be. is deklarál. Az alaptörvény szerint „A Magyar Köztársaságban a bíróság előtt mindenki egyenlő, és mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat, vagy valamely perben a jogait és kötelességeit a törvény által felállított független és pártatlan bíróság igazságos és nyilvános tárgyaláson bírálja el”.²⁰ A Be. megfogalmazásában pedig „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt vádról bíróság döntsön. Bűncselekmény elkövetése miatt bárkinek a felelősségét megállapítani, és emiatt vele szemben büntetést kiszabni egyedül a bíróság jogosult”.²¹ Ez az alapelv egyszerre fejezi ki a vádlott bírósági eljáráshoz való jogát, valamint a pártatlan és független bírósághoz fűződő követelményt, mint szervezeti alapelvet.²²

Ahogy az általános eljárásban, úgy a katonai büntetőeljárásban is a bírósági eljáráshoz való jog nem úgy érvényesül, hogy a büntetőjogi felelősség megállapítására csak a bíróság jogosult. A Be. erre kvázi felhatalmazza az ügyészt is,²³ valamint kivételes esetben az illetékes parancsnokot is, aki a katonai vétséget – igaz a katonai ügyész döntése szerint – fegyelmi eljárás keretében bírálhatja el.²⁴ A bírósági eljáráshoz való jog ugyanakkor alapvető követelményből fakadó garanciaként biztosítandó, ha a terhelt a katonai ügyész vagy az illetékes parancsnok által kiszabott szankció esetén panasszal vagy bírósági felülvizsgálati kérelemmel él. Ennek következtében a bírósági eljárást le kell folytatni, vádat kell emelni, illetőleg a fenytést kiszabó határozatot a katonai bíróságnak egyes bíróként eljárva el kell bírálania.

A bírósági eljáráshoz való jog másik alappillére a független vagy pártatlan bíráskodás követelménye. 1991-ben ennek a jegyében szüntették meg a katonai bíróságokat kimondva, hogy a katonai bírósági szervezet a jogfejlődésünk irányára tekintettel már nem tartható fenn, és a katonai bíróság különbírósági jellegének megszüntetése mellett a katonai büntetőeljárásra tartozó ügyek elbírálására az

¹⁹ Engel és társai v. Hollandia (1976. 6. 8.) 82. §

²⁰ 1949. évi XX. törvény A Magyar Köztársaság Alkotmányáról 57. § (1) bek.

²¹ Be. 3. § (1)-(2) bek.

²² Ezt még kiegészíti az Alkotmány 50 § (3) bek. szövege, amely szerint a bírák függetlenek és csak a törvénynek vannak alárendelve, továbbá a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 1997. évi LXVI. törvény 1. §-a, amely kimondja, hogy a Magyar Köztársaságban az igazságszolgáltatást a bíróságok gyakorolják, valamint 3. §-a, amely szerint a bírák függetlenek, a jogszabályok alapján meggyőződésüknek megfelelően döntenek, az ítélezési tevékenységükkel összefüggésben nem befolyásolhatók és nem utasíthatók.

²³ Például a feljelentés elutasításával egyidejűleg a terheltet az ügyész megrovásban részesítheti; csekélyebb súlyú ügyben az ügyész a vádemelést mindenféle további szankció megállapítása nélkül teljes egészében mellőzheti, stb. Vö. Herke Csongor: *Büntető eljárásjog*. Jogi Szakvizsga Segédkönyvek, Budapest-Pécs, Dialóg-Campus Kiadó, 2007, 24. o.

²⁴ Lásd Be. 485/A. §.

egységes bírósági szervezetbe beépülő katonai tanácsokat hoz létre.²⁵ A katonai bíróságok azonban már ekkor sem voltak különbíróságok, mivel egy 1955-ben kiadott minisztertanácsi rendelet²⁶ új katonai bírósági szervezetet hozott létre, megszüntette a katonai bíróságok honvédelmi minisztériumi alárendeltségét, ítélkezésük elvi irányítását a Legfelsőbb Bíróság Katonai Kollégiuma, működésük irányítását pedig az Igazságügyi Minisztérium Katonai Főosztálya vette át.²⁷ Ezzel a magyar katonai bíróságok beépültek a bírósági rendszerbe, és bár fogalmilag továbbra is különbíróságokként nevezték őket, tartalmilag nem maradtak azok, mivel – Pap János szerint – egyfelől szervezetüket, felépítésüket, működésüket ugyanaz a jogszabály szabályozta, mint a többi bíróságét, másfelől ítélkezésük elvi irányítását, valamint működésük felügyeletét ugyanaz a két szerv látta el, mint a többi bíróságokét, harmadrészt ugyanazokat a büntetőjogi és büntető eljárásjogi szabályokat alkalmazták, mint a többi bíróság.²⁸ Ezek a szempontok napjainkban is érvényesek, a megyei bíróságok katonai tanácsaiban ítélkező bírákra ugyanazok a szabályok és követelmények érvényesülnek, mint bármely más bíróra, hierarchikus jogviszonyba pedig csak a rendes bírósági szervezeti rend szerint, az adott megyei bíróság elnökének alárendeltségébe tartoznak. A katonai bírák tehát álláspontunk szerint pontosan olyan mértékben függetlenek, mint a többi – nem katonai ügyekben eljáró – bírák. Másként – Bárd Károly kutatásaira alapozva – a katonai bírák státuszára tekintettel eljárásjogunk megfelel a tisztességes bíráskodás európai feltételeinek („egyezmény-konform”), mivel a katonai bírák a bírói kar speciális jogosítvánnyal, ismerettel rendelkező tagjai.²⁹

A bírósági eljáráshoz, pontosabban a tisztességes bíráskodáshoz kapcsolódik három a Be.-ben önálló alapelvként nem deklarált követelmény, a nyilvánosság, a szóbeliség és a közvetlenség elve is. E jogosultságok a büntetőeljárásban az általános szabályok szerint érvényesülnek, ennél fogva azok korlátozására külön katonai érdekre hivatkozás ellenére sem kerülhet sor. A katonai bírósági tárgyalás nyilvánosságáról Fabiny Gusztáv már a XIX. század végén úgy értekezett, hogy az a katonai büntetőeljárással szemben meglévő bizalmatlanság eloszlátásának egyik legfontosabb ellenszere.³⁰ Az akkori nézetek azonban egyetértettek abban, hogy katonai büntetőügyben a nyilvánosság nemcsak az általános szabályok szerint, hanem akkor is kizárható, ha az a katonai fegyelemre hátrányos lenne. Álláspontunk szerint ez a nézet bő egy évszázad elteltével meghaladottnak tekinthető, sőt ellenkezőleg, a katonai fegyelemre egyedül az hathat előnyösen, ha az azzal ellentétes bűncselekmények tárgyalása minden esetben nyilvánosan történik. Az már más kérdés, hogy katonai bűnügyekben az általános eljárásokhoz képest viszonylag

²⁵ Lásd 1991. évi LVI. törvény általános indokolása a bíróságokról szóló 1972. évi IV. törvény módosításáról.

²⁶ 3/1955. (I. 11.) Mt. számú rendelet.

²⁷ *A Hadtörténelmi Levéltár katonai igazságügyi szerveinek, iratainak repertórium* 1802-1991 (Farkas Gyöngyi szerk.) Budapest, Hadtörténelmi Levéltári Kiadványok, 2003, 75. o.

²⁸ Pap János: Az egységes igazságszolgáltatási rendszer és a katonai igazságszolgáltatás viszonya, in: *Ügyészek Lapja* 1994, 4. sz. 47. o.

²⁹ Bárd Károly: *Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában*, Budapest, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, 2007, 110. o.

³⁰ Fabiny Gusztáv: A katonai Btk. és eljárás revíziójához, in: *Jogtudományi Közöny* 1891, 6. sz. 44. o.

gyakrabban kell kizárni állam- vagy szolgálati titok védelme miatt a nyilvánosságot. Emellett ugyanakkor a nyilvánosság követelménye a katonai fegyelem fenntartása szempontjából az általános büntetőbíróági tárgyaláshoz viszonyítva egy további elemmel bővül. Ez az ún. kihelyezett vagy demonstratív katonai bírósági tárgyalás, amikor a bíróság tárgyalását nem a megszokott tárgyalótermi környezetben, hanem a terhelt alakulatának állomáshelyén, annak személyi állománya előtt tartja.

Egy, a hetvenes években készült kézikönyv társszerzője, Nagy Andor szerint a katonai bíróságok helyszíni, nyilvános tárgyalásai nagy hatásúak lehetnek a megelőzést tekintve, ahol a külsőségeknek is nagy jelentőségük van. Ugyanakkor téves az olyan szemlélet, hogy visszatartó, ezen belül elrettentő ereje kizárólag a helyszíni, nyilvános, demonstratív bírósági tárgyalásoknak van, mivel a katonai bírósági tárgyalótermeknek is lehet preventív hatásuk.³¹

2.2. A kontradiktórium elve. A pártatlan büntető-igazságszolgáltatás másik alapvető garanciája az eljárási feladatok megosztása, avagy a kontradiktórium elve. Nemzetközi kitekintésben e követelmény érvényesülésével kapcsolatban is akadtak kritikák. A Bíróság az eljárási feladatok megosztásának hiányát, így az eljáró hatóság függetlenségét elsősorban angol és török ügyekben mondta ki. A Findlay v. Egyesült Királyság ügyben például a Bíróság úgy határozott, hogy nem lehet független bíróságról beszélni abban az esetben, ha a katonai bírósági eljárást kezdeményező tiszt, aki a vádhatóságokkal is közeli hivatali kapcsolatban áll, egyúttal a bíróságot alkotó tisztek hivatali felettese is.³² Hasonló megfontolás alapján nem minősül nemcsak függetlennek, de pártatlannak sem az a bíróság, amelyben a fegyelmi akaratot érvényesíteni szándékozó hadsereg egy hivatalos tisztje is helyet kap.³³

A magyar katonai büntetőeljárásban a Be.-ben meghatározott követelmény, miszerint *a büntetőeljárásban a vád, a védelem és az ítélezés egymástól elkülönül*,³⁴ az officialitás követelményei szerint érvényesül. Emellett a katonai büntetőeljárásra is irányadóak az eljáró hatóság kizárására vonatkozó szabályok, amelyek ugyancsak meggátolják az egyes büntetőeljárási belső funkciók közötti átjárhatóságot. A katonai vétség fegyelmi eljárásban való – fentebb már említett – elbírálása esetén az eljárási funkciók összeolvadása az illetékes parancsnok tekintetében csak látszólagos. Noha az előjáró az, aki egy személyben a fegyelmi vizsgálatot lefolytatja, és fegyelmi büntetés keretében szankciót is alkalmaz, igazságszolgáltatást, ennél fogva ítélezést nem végez. Erre fegyelmi eljárást követően a terhelt kezdeményezésére kerülhet csak sor, amelynek során azonban a váddal való rendelkezés joga a katonai ügyészét illeti, az ítélezést pedig a katonai bíró hajtja végre.

³¹ Nagy Andor: Csapatközösségek, katonai kollektívák szerepe a bűnözés elleni harcban, in: *A parancsnoki büntető jogalkalmazás kézikönyve* (szerk: Víg István – Takács László) Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1976, 215. o.

³² Vö. Grád András: *A strasbourgi emberi jogi bírászkodás kézikönyve*, Budapest, Strasbourg Bt, 2005, 241. o.

³³ Ciraklar v. Törökország (1998. 10. 28.)

³⁴ Be. 1. §

A kontradiktóriumhoz kapcsolódik a bíróság eljárásának az alapja is. Minthogy a magyar büntetőeljárás vádelvű, a katonai bírósági eljárás alapja is csak törvényes vád lehet.

Az első magyar büntetőperrendtartás hatályba lépése idején a fenti párhuzamosság nem állt fenn. Amíg az általános büntetőeljárás, igazodva a kor eljárási követelményeihez már vádelvű, azaz akkuzatórius volt, a katonai büntetőeljárás – tekintettel arra, hogy Magyarországon II. Rákóczi Ferenc szabadságharcának leverését követően 1912-ig az osztrák katonai büntetőeljárás szabályai érvényesültek – inkvizitórius, az eljárási feladatokat egy kézbe összpontosító volt. E kettőség a XIX. század végétől nemcsak az eltérő történeti rendszerek magyarországi alkalmazásának kényszere, hanem a császári katonai büntetőjog magyar egységeire kiterjesztése okán is jelentős jogelméleti problémákat vetett fel.³⁵

A katonai bírósági tárgyalás sajátossága, hogy míg az egyes főszerepek közül a bíró és az ügyész csak katona lehet, addig a terhelt nemcsak katona (rendőr, büntetés-végrehajtási szervezet vagy polgári nemzetbiztonsági szolgálat hivatásos állományú tagja), hanem különös esetekben, a katonai és az általános büntetőeljárás tárgyi összefüggései kapcsán, civil személy is lehet, míg a védő – katonai védő hiányában – csak civil ügyvéd lehet. Az eljárási feladatok megoszlása kapcsán okkal állítható, hogy az egyes szerepek egymástól elkülönülnek, a katonai bírósági eljárásra csak a katonai ügyész vádemelése folytán kerülhet sor, míg a védekezés joga teljes szabadságot élvez. Itt fontosnak tartjuk megjegyezni, hogy a katonai védői szakértelem hiánya a hatékony védelem ellátását nem biztosítja, a kontradiktórium elvével nem lenne ellentétes az, ha speciális katonai védői intézmény működne. Erre a védelem elvének taglalásakor még visszatérünk.

2.3. Az ártatlanság véelme. Az ártatlanság véelme büntető ügyekben egyszerre fejezi ki a tisztesség véelmezését (*praesumptio boni viri*), egyes kivételeket leszámítva a bizonyítás vádlót terhelő kötelezettségét (*onus probandi*), valamint a kétség terhelt javára történő értékelését (*in dubio pro reo*). E követelmények katonai büntetőeljáráson belüli érvényesülését egyedül a tisztesség véelmezése tekintetében vizsgáljuk, mivel az ártatlanság véelmének másik két összetevője esetében a bizonyítási teherrel az önvádra kötelezés tilalma keretében foglalkozunk, míg az „*in dubio pro reo*” kapcsán az általános elvi meghatározáshoz képest katonai sajátosságokat nem fedeztünk fel.

A tisztesség véelmezését vagy az ártatlanság véelmének szűkebben vett értelmezését az Egyezmény, az Alkotmány és a Be. is deklarálja.

Az Egyezmény 6. Cikk 2. pontja szerint „Minden bűncselekménnyel gyanúsított személyt mindaddig ártatlannak kell véelmezni, amíg bűnösségét a törvénynek megfelelően meg nem állapították”.

Az Alkotmány 57. § (2) bekezdése szerint „A Magyar Köztársaságban senki sem tekinthető bűnösnek mindaddig, amíg büntetőjogi felelősségét a bíróság jogerős határozata nem állapította meg”.

³⁵ Lásd bővebben: Hautzinger Zoltán: A magyar katonai büntető igazságszolgáltatás története, in: *Jogtudományi Közöny* 2007. 6. sz. 263-276. o.

A Be. 7. § szerint „Senki sem tekinthető bűnösnek mindaddig, amíg a bűnösségét a bíróság jogerős határozatában nem állapította meg”.

A tételes jogi megfogalmazások értelmezése során egyetérthetünk Tremmel Flóriánnal, aki szerint alapvetően négy kérdést, nevezetesen azt kell megvizsgálni, hogy ártatlanságról, vélelemről, senkiről és tekintésről van-e szó.³⁶ Amennyiben ugyanis e kérdéseket akár az általános, akár a katonai büntetőeljárásban végigvesszük, megállapíthatjuk, hogy

- egyfelől, a büntetőeljárásban nem az ártatlanság megállapításáról, hanem a bűnösség kérdésében való döntésről van szó;
- másfelől, nem tekinthető vélelemnek az, amely az eljárás alá vont személyek (terheltek) jelentős többségében, de a vádlottak több mint 90 %-ában megdől;
- harmad felől, a büntetőeljárás központi személye nem senki (mindenki, akárki vagy bárki), hanem a terhelt (katona terhelt); végül
- negyed felől, a „nem tekinthető” kitétel minden olyan esetben nem tartható, amikor büntetőeljárást kell kezdeményezni, hiszen miért is kellene fellépni olyan személlyel szemben, akit ártatlannak kell tekinteni?

Ez utóbbi gondolattal kapcsolatban Király Tibor szerint az ártatlanság vélelmét kategorikus, s nem feltételes logikai ítéletként kell felfogni. Nem arról van szó, hogy az ártatlanság vélelmzése ahhoz a feltételhez van kötve „ha a bíróság a terhelt bűnösségét jogerősen meg nem állapította...” Ilyen konstrukció mellett az ártatlanság vélelme csak azt a ténymegállapítást tartalmazná, hogy jogilag nem bűnös, akit még nem ítélték el. Ez pedig minden esetben igaz, tehát nem vélelem. Nem beszélve arról, hogy ez így használhatatlan lenne a büntetőeljárásban, ha már ugyanis van jogerős ítélet, nincs az ügyben nyomozás és per, amelyekben érvényesülhetne az ártatlanság vélelme, és fordítva, míg folyik a nyomozás vagy a per, nincs még jogerős ítélet, amelynek alapján az ártatlanság vélelmézhető lenne.³⁷

Mindezek figyelembe vételével – továbbra is Tremmel megfogalmazását követve – a magunk részéről pártolhatóbbnak tartjuk a tisztesség vélelmzését úgy definiálni, hogy *a terhelt nem kezelhető bűnösnek mindaddig, amíg a bűnösséget a bíróság jogerős határozata meg nem állapította.* Ezt a fogalmat a katonai büntetőeljárásban is tovább lehet pontosítani, mivel egyrészt katonákkal szemben büntetőeljárás alatt rendszerint alkalmaznak egzisztenciális természetű joghátrányt, másrészt – mint azt fentebb láthattuk – szankciót nemcsak bíróság, hanem – fegyelmi eljárás keretében – az illetékes parancsnok is megállapíthat.

Egzisztenciális joghátrányt jelent, amikor a katona (rendőr, stb.) szolgálati jogviszonyát bűncselekmény alapos gyanúja miatt elrendelt büntetőeljárás hatálya alatt egyéb – fegyelmi vagy etikai – eljárást követően, vagy munkajogi aktussal, közös megegyezéssel megszüntetik. Ez a lépés valójában egy katonai anyagi büntetőjogi szankció, a szolgálati viszony megszüntetésének katonai bírósági bűnösítő határozatot megelőző alkalmazását jelenti a büntetőeljárás olyan stádiumában, amikor még bizonytalan, hogy az ártatlanság vélelme megdől-e. Nyilvánvaló, hogy

³⁶ Erről lásd Tremmel: *i.m.* 81-85. o.

³⁷ Király Tibor: *A védelem és a védő a büntető ügyekben*, Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1962, 31. o.

a szolgálati viszony ilyen jellegű megszüntetését követően a katona már abban az esetben sem térhet vissza katonai vagy rendőri szolgálatába, ha a büntetőeljárás során terhére bűnösítő határozat nem születik.

A fentiekre tekintettel a tisztesség vélemezését a katonai büntetőeljárásra úgy célszerű megfogalmazni, hogy a katona terhelt nem kezelhető bűnősként mindaddig, amíg bűnösségét jogerős – bírósági (vagy katonai vétség fegyelmi elbírálása esetén) fegyelmi – határozat meg nem állapította. Ennek deklarálása mellett azonban nemcsak a büntető eljárásjogban, hanem a fegyelmi, az etikai és a munkajogban is ki kell zárni annak lehetőségét, hogy a katonával szemben folyamatban lévő büntetőeljárás alatt csak bűnösítő határozathoz köthető, alapvetően jogviszonya megszűnésével járó joghátrány érje. Ez a fegyelmi és az etikai eljárás esetében a párhuzamos eljárás tilalmával elérhető. Munkajogi téren pedig a különböző szolgálati törvények³⁸ esetében kell azt kimondani, hogy nem szüntethető meg közös megegyezéssel a szolgálati viszony, ha a munkavállaló büntetőeljárás hatálya alatt áll. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a katonát a büntetőeljárás jogerős lezárásáig egyéb ideiglenes hátrány nem érheti. Gondolunk ezalatt például arra, hogy a terheltet illetménycsökkentés mellett felmentsék szolgálatteljesítési kötelezettsége alól.

2.4. Az önvádra kötelezés tilalma. A bizonyítási teherrel szorosan összefüggő önvádra kötelezés tilalma (*nemo tenetur*) legfontosabb üzenete az, hogy az ártatlanság vélelmének megdöntése, azaz a vád bizonyítása mindig a vádló kötelezettsége. Ez egyrészt magában foglalja azt, hogy a terhelt sem önmaga bűnösségének, sem ártatlanságának bizonyítására nem kötelezhető.

Előbbi mondja ki a Be. önvádra kötelezés tilalma, amely szerint *senki sem kötelezhető arra, hogy önmagát terhelő vallomást tegyen, és önmaga ellen bizonyítékot szolgáltatasson.*³⁹ Ez az alapelv a vallomástétel szabadságát, és a terhelő bizonyítékok szolgáltatásának megtagadásának a jogát hivatott biztosítani a terhelt és a tanú számára.

Az önvádra kötelezés tilalmának a katonai büntetőeljárásban rendkívüli jelentősége van. A katonai (rendvédelmi) hierarchia ugyanis megköveteli a beosztottól, hogy a szolgálati kötelezések teljesítésével összefüggésben jelentési kötelezettségét teljesítse. E fontos szolgálati érdek jelzi, hogy a jelentési kötelezettség megszegését a Büntető Törvénykönyv is büntetni rendeli.⁴⁰

Jelentési kötelezettségét az a katona mulasztja el, aki a fontos szolgálati ügynek tekinthető körülményről kellő időben nem tesz jelentést, vagy valótlan jelentést tesz az előjáróknak. A kellő időben való jelentéstétel elmulasztása a katona számá-

³⁸ Honvédek tekintetében lásd a Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses katonáinak jogállásáról szóló 2001. évi XCV. törvény (Hjt.) 57. §; a rendőrség, a polgári nemzetbiztonsági szervezet és a büntetés-végrehajtási szervezet hivatásos állományában pedig lásd a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló 1996. évi XXXIV. törvény (Hszt.) 54. §

³⁹ Be. 8. §

⁴⁰ A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (Btk.) 350. § szerint:

(1) Aki fontos szolgálati ügyben kellő időben nem tesz jelentést, vagy valótlan jelentést tesz, vétséget követ el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés bűntett miatt három évig, háború idején egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményből a szolgálatra jelentős hátrány származik.

ra haladéktalanul teljesítendő kötelezettséget takar, ami azt jelenti, hogy amint reális lehetőség van a jelentés megtételére, annak azonnal eleget kell tennie. Valótlan jelentéstétellel követi el a bűncselekményt az, aki a szolgálati ügy megítélésének lényeges körülményeiről nem a valóságot tartalmazó jelentést, tehát fontos tényeket, adatokat elhallgat, illetve az előljárót a valójában történetektől eltérően tájékoztatja.

A jelentési kötelezettséghez fűződő jelentős szolgálati érdek látszólag megköveteli azt is, hogy a katona a szolgálatra vonatkozóan nemcsak a tőle független, hanem saját vétkes magatartásával okozati összefüggésben lévő körülményeket is jelentse. Sőt bevett előjárási gyakorlat, hogy a katonának felróható magatartásából eredő következmény későbbi tisztázása érdekében igazoló jelentést kell készítenie, amelyben nemcsak a bekövetkezett események történeti tényállását kell leírnia, hanem nyilatkoznia kell saját felelősségéről is. Ez a gyakorlat azonban sem a Btk. fent már említett Kommentárja, sem a Be. önvádra kötelezés tilalmával nem egyeztethető össze. Ennél fogva nem valósítja meg a jelentési kötelezettség elmulasztását az a katona, akit a szolgálati szabályzat általános rendelkezése alapján bár jelentéstételi kötelezettség terhel, de azzal saját magát bűncselekmény elkövetésével vádolná. Amennyiben ennek ellenére az illetékes előjáró jelentés tételére, ezáltal terhelő bizonyíték szolgáltatására (önvádra) kötelezné a katonát, az a büntetőeljárás – vagy katonai vétség esetén a fegyelmi eljárás – során bizonyítékként nem vehető figyelembe.

Az önvádra kötelezés tilalma a fentiekben említett terhelő vallomás vagy bizonyítékszolgáltatás mellett a mentő vagy enyhítő körülmény, vagy bizonyíték terhelti előadásának kötelezettségét is tiltja. Ez mindazokra az esetekre is vonatkozik, amikor egyébként megfordul a bizonyítási teher.

Általános esetekben megfordul a bizonyítási teher a valóság bizonyítása (*exceptio veritatis*) alkalmával, amikor – pl. rágalmozás bűncselekménye miatt lefolytatott eljárás során – a bűnössége megállapításának elkerülése érdekében a terhelt kötelezettsége annak bizonyítása, hogy az állított tény valós és a tény állítását, híresztelését, illetve az arra közvetlenül utaló kifejezés használatát a közérdek vagy bárkinek a jogos érdeke indokolta. Szintén megfordul a bizonyítási teher, amikor kábítószerezés ügyben a gyanúsított kötelessége igazolni, hogy a büntetőeljárás megszüntetésének alapjául szolgáló gyógyító kezelésen, tanácsadáson részt vett. Vagyoneklobzás esetén pedig a terheltnek kell bizonyítania, hogy a bűnszervezetben való részvétel alatt szerzett vagyon egy része nem bűncselekményből, hanem más jogviszonyból (pl. öröklés, ajándékozás, stb.) származik.⁴¹

Katonai bűnügyekben az általános eseteken kívül megfordul a bizonyítási teher, ha a terhelt azzal védekezik, hogy az általa megvalósított bűncselekményt parancsra követte el, és a parancs végrehajtásakor nem tudta, hogy azzal bűncselekményt követ el. Minthogy a parancsra elkövetett bűncselekmény kérdése sajátos, kizárólag a katonákra alkalmazandó büntethetőséget kizáró ok, arra csak a katona terhelt hivatkozhat. Ennek igazolása során azonban a katonának nemcsak azt kell

⁴¹ Herke Csongor – Hautzinger Zoltán: *A magyar büntető eljárásjog alapvonásai*, Pécs, Edu-Lex. 2007. 10. o.

tudnia bizonyítani, hogy a vétkes magatartást parancsra valósította meg, hanem azt is, hogy annak bűncselekmény volta előtte nem volt felismerhető.

Erre ugyanakkor a terhelt részint az önvádra kötelezés tilalma, részint a terhelt kihallgatásakor alkalmazandó ún. Miranda szabály⁴² miatt – a terhelő jelentésre utasítás tilalmához hasonlóan – nem kötelezhető.

2.5. A védelem elve. Az ártatlanság védelme és a bírósági eljáráshoz való jog mellett a védelem elve is a jogállami büntető eljárásjog alapvető, egyben elengedhetetlen követelményei körébe tartozik. A terheltet a védelem, valamint a védőhöz való jog azért illeti meg, mert a büntető-igazságszolgáltatás akkor lesz tisztességes (pártatlan és igazságos) és teljes, ha nemcsak a bűncselekmény és a büntetett ki-derítése és megállapítása lesz a célja, hanem egyúttal a terhelti jogok maradéktalan érvényesítése, a nem bűnösök és emberi jogaik megvédése is.⁴³

Az Egyezmény 6. Cikk 3. pontja szerint „Minden bűncselekménnyel gyanúsított személynek joga van – legalább – arra, hogy [...]”

b) rendelkezék a védekezésének előkészítéséhez szükséges idővel és eszközökkel;
c) személyesen, vagy az általa választott védő segítségével védekezhessék, és ha nem állnak rendelkezésére eszközök védő díjazására, amennyiben az igazságszolgáltatás érdekei azt követelik meg, hivatalból és ingyenesen rendeljenek ki számára ügyvédet...”

Az Alkotmány 57. § (3) bekezdése szerint „A büntetőeljárás alá vont személyeket az eljárás minden szakaszában megilleti a védelem joga. A védő nem vonható felelősségre a védelem ellátása során kifejtett véleménye miatt.”

A Be. 5. § szerint pedig a védelem joga címszó alatt

„(1) A terheltet megilleti a védelem joga.

(2) Mindenkinek joga van ahhoz, hogy szabadlábban védekezzék. E jogot korlátozni, illetőleg bárkinek a szabadságát elvonni csak az e törvényben meghatározott okból és a törvényben meghatározott eljárás alapján lehet.

(3) A terhelt személyesen védekezhet, és a védelmét az eljárás bármely szakaszában védő is elláthatja. A bíróság, az ügyész és a nyomozó hatóság biztosítja, hogy az, akivel szemben a büntetőeljárást folytatják, az e törvényben meghatározott módon védekezhessék.

(4) A védő eljárása az e törvényben meghatározott esetekben kötelező.”

A fenti törvényhelyek szerint a védelem elve egyszerre foglalja magában a védekezés – szükség szerinti térítésmentes – szabadságát, a védőválasztás szabadságát, törvényi feltételek megléte mellett a kötelező védelem kedvezményét és a szabadlábban védekezés elsőbbségét, amely természetesen törvényben meghatáro-

⁴² A terhelt vallomása mint bizonyíték – az önvádra kötelezés tilalma szellemében – csak abban az esetben használható fel, ha a kihallgatás megkezdésekor a személyi adatok (minden esetben kötelező) felvételén túl, a hatóság az ún. Miranda-szabálynak eleget téve felhívja a terhelt figyelmét, hogy nem köteles vallomást tenni, a vallomás tételét, illetőleg az egyes kérdésekre történő válaszadást a kihallgatás folyamán bármikor megtagadhatja, a vallomástétel megtagadását követően bármikor dönthet úgy, hogy vallomást tesz, illetve ha vallomást tesz (vagy iratot, dolgot a hatóság rendelkezésére bocsát), az bizonyítékként felhasználható.

⁴³ Fenyvesi Csaba: *A védőügyvéd. A védő büntetőeljárás szerepéről és jogállásáról*, Budapest-Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2002. 43. o.

zott okok alapján korlátozható. Ezek a követelmények a katonai büntetőeljárásban mutatis mutandis, azaz a szükséges változtatásokkal együtt érvényesülnek. Ilyen, hogy a Be. a védekezés jogának biztosítását a katona terhelt esetében egy további szabállyal egészíti ki: „*A terheltnek – tényleges szolgálati viszonya fennállása alatt – szolgálatmentességet kell biztosítani, ha olyan eljárási cselekményen vesz részt, amelyen a részvételét e törvény lehetővé, illetve kötelezővé teszi.*”⁴⁴ Ez a rendelkezés a terhelt jogainak érvényesítése érdekében egyértelműsíti, hogy a katonai (szolgálati) érdek nem helyezhető a védekezési jog elé. A védekezés jogát a katona terhelt részére minden tekintetben biztosítani kell, ezért mindazokban az esetekben szolgálatmentességet – így fizetett távollétet – kell a számára biztosítani, amikor megidéztek vagy valamely eljárási cselekményről értesítették. A szolgálatmentesség ugyanakkor a fentiek értelmében nemcsak jog, hanem kötelezettség is, a katona annak során csak az idézés vagy értesítés szerinti megjelenésre használhatja fel, az eljárási cselekményen tehát meg kell jelennie. Sajátos helyzet alakul ki tehát, ha a katona az idézésre vagy értesítésre hivatkozva igénybe vett szolgálatmentesség ellenére az eljárási cselekményen nem vesz részt, és így vonja ki magát vétkeken valamely szolgálati feladata alól.

A katonai életviszonyokban elkövetett bűncselekmények kivizsgálásának és elbírálásának sajátosságai a védelem elvénél a fenti szabályokon túl további követelményeket kell, hogy meghatározzanak. Kiemelendő mindenekelőtt a szakszerű védekezéshez való jog, amely a katonai bűnügyek kivizsgálása terén 1989-ig érvényesült. Ettől az időponttól kezdve azonban egy törvénymódosítás⁴⁵ következtében megszűnt az a rendelkezés, hogy katonai büntetőeljárásban csak az a védő járhatott el, aki az Igazságügyi Minisztérium által külön erre a célra összeállított listán, a katonai védők névjegyzékében szerepelt. E módosítást akkor a miniszteri indoklás azzal indítványozta, hogy e külön névjegyzék korlátozza a szabad védőválasztás jogát és gyakorlati szempontból sem szükséges, mivel a katonai bíróságok által elbírált bűncselekmények többsége nem katonai bűncselekmény, a súlyosabb megítélésű cselekmények tényállása sem bonyolult, így a védő katonai ismeretek hiányában is megfelelően tudja képviselni a terhelt érdekeit. Az ügyvéd pedig az ügyvédi titoktartás kötelezettsége folytán kötelezett az eljárás során tudomására jutott államtitok és szolgálati titok tekintetében a titoktartásra.⁴⁶ Egyetértve Kovács Tamással a magunk részéről is úgy látjuk, hogy bár az indoklásban megfogalmazott elv nem vitatható, a megoldás mégsem tűnik aggálytalannak.⁴⁷ Meghatalmazott védő hiányában történő védőkijelölés esetén ugyanis e változással már nem áll rendelkezésre olyan névjegyzék, amely a hatóság részéről biztosíthatná a szakszerű védelem biztosításának lehetőségét. Ezzel a kijelölő szerv már nem biztos, hogy tekintettel tud lenni olyan védő kirendelésére, aki a katonai életviszonyokat ismeri, vagy bármilyen gyakorlata, szakismerete lenne a katonai eljárást illetően. Ennek

⁴⁴ Be. 482. §

⁴⁵ 1989. évi XXVI. törvény a büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény módosításáról 34. §

⁴⁶ Vö. 1989. évi XXVI. törvény részletes indoklása a büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény módosításáról szóló (34. §)

⁴⁷ Kovács Tamás: Kérdések és megoldások a katonai büntetőeljárásban, in: *Emlékkönyv Vargha László egyetemi tanár születésének 90. évfordulójára.* (szerk. Fenyvesi Csaba – Herke Csongor) Pécs, PTE ÁJK, 2003, 194. o.

megfelelően a katonai eljárás során újból el kell jutni arra a minőségi szintre, hogy a kirendelt védő a katonai büntetőeljárásra szakosodott védőügyvéd legyen. E követelmény biztosítására számos lehetőség állna fenn napjainkban is. Ilyen lehetne a védők újbóli lajstromozása vagy a katonai védőügyvédi szolgálat létrehozása.

A védelem elvének másik alappillére a védőválasztás szabadsága. Ez a katonai büntetőeljárásban sem lehet másként, a katona terhelt is szabadon választhatja meg védőjét. Véleményünk szerint a fentiekben említett katonai büntetőeljárásra is szakosodott védő kirendelése a védőválasztás szabadságát nem korlátozza, mivel a terhelt – csakúgy, mint bármely más terhelt a büntetőeljárásban – szabadon rendelkezhet arról, hogy kirendelt, de katonai szakértelemmel rendelkező védővel, avagy saját meghatalmazással más, akár teljesen civil védővel láttatja el védelmét. Ebben az esetben a katona terheltnek azt kell mérlegelnie, hogy él-e az állam által biztosított katonai védő kínálta kedvezménnyel (*favor defensionis*), avagy lemond róla, és helyette saját költségén hatalmaz meg más védőügyvédet. Ez természetesen csak abban az esetben lehet így, ha az állam minden katonai bűnügyben biztosítja térítésmentesen a katonai kérdésekben jártas védőt, azaz a Be. a fiatalkorúak eljárásához hasonlóan a katonai büntetőeljárás egészére bevezeti a kötelező védelmet. Ezt leginkább az indokolja, hogy egy államnak törekednie kell arra, hogy az általa kiképzett és foglalkoztatott katonák (rendőrök, stb.), akik szolgálatukkal többletkötelezettséget vállaltak nemcsak materiális, az officialitás elve alapján minden hatóság számára kötelező mentő és enyhítő körülmények feltárásában realizálódó, hanem formális értelemben is szakszerű és ingyenes „katonai” védőügyvéden keresztül védelemhez jussanak az ellenük folyó büntetőperben.

2.6. A hivatalból való eljárás (officialitás) elve. A Be. szerinti hivatalbóliség, miszerint „a bíróságnak, az ügyésznek és a nyomozó hatóságnak kötelessége, hogy az e törvényben megállapított feltételek esetén a büntetőeljárást megindítsa, illetőleg az eljárást lefolytassa”⁴⁸ a katonai büntetőeljárásban nem általános, hanem speciális vagy szakhatóságok által érvényesül. Ez kogens norma, azaz általános büntetőeljárási hatóságok katonai bűnügyekben nem járhatnak el, annak lefolytatása az állományilletékes parancsnok, a katonai ügyész és végső soron a kijelölt megyei bíróságok katonai tanácsai, illetve másodfokon a Fővárosi Ítéltábla katonai tanácsának kötelessége.

Az eljáró hatóságok közül a katonai bíraskodás terjedelmének meghatározása eljárásjogi szempontból azért bír jelentőséggel, mert olyan hatásköri kérdésről van szó, amelyet folyamatosan kell vizsgálni. Amennyiben általános bíróság katonai büntetőeljárás hatálya alá tartozó ügyet bírált el, úgy az – Herke Csongor szavaival speciális tanács szabályainak megsértése miatt⁴⁹ – abszolút eljárási szabálysértésnek minősül, és a másodfokú bíróság a Be. 373 § (1) bekezdés II. c) alpontja értelmében az elsőfokú bíróság ítéletét hatályon kívül helyezi, és az elsőfokú bíróságot új eljárásra utasítja.

Az officialitás alapelvi üzenete a katonai büntetőeljárásban is az, hogy minden jogsértő – jelen esetben a katonai rendre veszélyes – cselekmény elkövetőjével

⁴⁸ Be. 6. § (1) bek.

⁴⁹ Herke Csongor: A katonai büntetőeljárás, in: *Jura* 1998. I. sz. 10. o.

szemben a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező hatóságoknak le kell folytatni az eljárást. Ez a legalitás követelményéből származik, amely szerint egy bűncselekmény sem maradhat büntetés nélkül. A legalitás és az officialitás a katonai életviszonyok között még nagyobb jelentőséggel bír, tekintettel arra, hogy a katonai bűncselekmények nemcsak a katonai rendet, hanem az adott katonai egység fegyelmét is sértik, illetve veszélyeztetik. Ennél fogva katonai bűnügyekben az általános büntetőeljáráshoz képest kevesebb a legalitást, illetve az officialitást kikerülő – ún. törések – tapasztalhatók. Így például a vádemelés elhalasztását⁵⁰ vagy a magánvád lehetőségét⁵¹ a katonai büntetőeljárásra vonatkozó külön rendelkezések *expressis verbis* megtiltják.

A legalitás és az officialitás törései azok a büntető anyagi vagy eljárásjogi intézmények, amelyek leginkább célszerűségi okból felmentést adnak a bűncselekménnyel szembeni fellépés, így az eljáró hatóság eljárási kötelezettsége alól. A magyar büntetőjogban a teljesség igénye nélkül és csak címszavakban ilyen kivétel büntető anyagi jogi téren a magánindítvány és a kívánat, amelyek hiánya egyúttal büntethetőségi akadályt is jelent, míg büntető eljárásjogi téren a magánvád, a megállapodás az együttműködő gyanúsítottal, a fedett nyomozóval szembeni feljelentés elutasítása vagy nyomozás megszüntetése, a nyomozás részbeni mellőzése, a kábítószeres és a tartási ügyben való megszüntetés sajátos esetei, a vádemelés részbeni mellőzése vagy elhalasztása, avagy a bizonyítás mellőzése.

Bár ahogy azt a fenti példálózó felsorolás is mutatja, a nem csekély kivétel ellenére a magyar – és mellette a kontinentális jogrendszerű országok többségének – büntető eljárásjogi rendszere nem tekinthető a célszerűségi (opportunitás) elveket követő jogrendszernek. Ezekben az országokban, az eljárási kötelezettség erős volta miatt még mindig a legalitás és az officialitás követelménye uralkodik, szemben az angolszász jogkultúrával, például az Amerikai Egyesült Államokban vagy Kanadában, ahol célszerűségi okokból a büntetőeljárás egyszerűsítése és az ügyész diszkrecionális vádemelési joga a főszabály.

A katonai büntetőügyekben a legalitás ugyan nem, de az officialitás sérül a bűncselekmény fegyelmi eljárásban történő elbírálása esetén. Ebben az esetben ugyanis a bűncselekmény (katonai vétség) kivizsgálása, a büntetőeljárás fő kérdésében való döntés, a bűnösség megállapítása megtörténik, csak azt nem törvényes vád alapján a katonai bíróság hozza meg, hanem fegyelmi ügyben az illetékes parancsnok. Ez valójában a katonai büntetőeljárás elterelését vagy diverzióját jelenti, amellyel önálló fejezet keretében fogunk foglalkozni.

2.7. A jogorvoslati jogosultság elve. A katonai büntetőeljárás specialitása kedvezőtlen hatással a jogorvoslati jog gyakorlására sem lehet. Ennek megfelelően a

⁵⁰ Be. 485/C. § (1) „A katonai tényleges szolgálati viszonyának tartama alatt elkövetett katonai bűncselekménye, valamint a szolgálati helyen, illetőleg szolgálattal összefüggésben elkövetett más bűncselekménye miatt – ha a terhelt tényleges szolgálati viszonya a 216. § (1) bekezdése (ügyészi revízió – kiemelés a szerzótől) szerinti időpontban fennáll – a vádemelés nem halasztható el.”

⁵¹ 474. § (5) „Katonai büntetőeljárásnak csak közvádra van helye, magánvádra üldözendő bűncselekmény esetében a katonai ügyész jár el. A katonai büntetőeljárásban viszonvád nem emelhető. Katonai bűncselekmény miatt folytatott eljárásban akkor van helye pótmagánvádnak, ha az ügy sértettje természetes személy.”

jogorvoslati jogosultság az Alkotmány és a Be. által meghatározottak alapján gyakorolható.

Az Alkotmány 57. § (5) bek. szerint „A Magyar Köztársaságban a törvényben meghatározottak szerint mindenki jogorvoslattal élhet az olyan bírósági, közigazgatási és más hatósági döntés ellen, amely a jogát vagy jogos érdekét sérti. A jogorvoslati jogot – a jogviták ésszerű időn belüli elbírálásának érdekében, azzal arányosan – a jelenlévő képviselők kétharmadának szavazatával elfogadott törvény korlátozhatja.”

A Be. 3. § szerint

„(3) Ha e törvény kivételt nem tesz, a bíróság, az ügyész és a nyomozó hatóság határozatai, valamint az ügyész és a nyomozó hatóság intézkedései ellen, illetőleg, ha e törvény azt lehetővé teszi, az ügyész és a nyomozó hatóság intézkedésének elmulasztása miatt jogorvoslatnak van helye.

(4) A Legfelsőbb Bíróság határozatai ellen rendes jogorvoslatnak nincs helye.”

A jogorvoslati jogosultságot a katonai büntetőeljárás során is nyomozati szakban a panasz, a felülbírálati indítvány, a nyomozási bíró feladatait ellátó megyei bíróság katonai bírójának által hozott határozattal szembeni fellebbezés, az eljárás folytatása iránti kérelem és az igazolási kérelem, míg bírósági eljárásban a fellebbezés mint rendes, illetve a perújítás, a felülvizsgálat, a törvényességi jogorvoslat és a jogegységi döntés mint rendkívüli perorvoslatok keretében gyakorolható.

Az általános jogorvoslatokon túl a katonai büntetőeljárásban a katonai vétség fegyelmi eljárásban való elbírálása során további sajátos jogorvoslatok alkalmazhatók. Ilyenek mindenekelőtt az egyes szolgálati törvényekben rögzített fegyelmi eljárások⁵² során igénybe vehető általános jogorvoslatként a panasz, avagy a fegyelmi eljárásra utalt bűncselekmény miatt fenytést kiszabó határozattal vagy parancssal szemben érvényesíthető bírósági felülvizsgálati kérelem. Ez utóbbi jogorvoslat hálasztó hatályú, amelyet a bíróság egyes bíróként eljárva, három napon belül, tárgyaláson, a megfenytett meghallgatása és a hozzá fegyelmi fenytést kiszabó parancsnok által huszonnégy órán belül felterjesztett iratok alapján, szükség esetén további bizonyítás felvételével bírál el. A bírósági felülvizsgálati kérelem a tárgyalás megkezdéséig visszavonható, jogpolitikai jelentősége, hogy annak elbírálása során abszolút súlyosítási tilalom áll be. A bíróság a terheltre nézve súlyosabb döntést nem hozhat, a határozatot vagy a parancsot helybenhagyja, ha a kérelem alaptalan, a fenytés mértékét csökkenti vagy enyhébb fenytést alkalmaz, avagy a fenytést kiszabó határozatot vagy parancsot megsemmisíti, ha az ügy büntetőeljárás során történő elbírálása esetén felmentő vagy az eljárást megszüntető rendelkezést kellene hozni.

2.8. Az anyanyelv használatának elve. Katonai bűnügyekben a magyar – mint az eljárási – nyelvtől különböző anyanyelv használata azokban az esetekben mérülhet fel, amikor vagy magyar katona terhelttel szembeni eljárásban nem magyar

⁵² A fegyelmi eljárás részletes szabályait a rendőrség, a büntetés-végrehajtási szervezet valamint a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományú tagjai esetében a Hszt. XII. Fejezete (119-149. §-ok), míg a Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses állományú katonáinak tekintetében a Hjt. XII. Fejezete (131-168. §-ok) tartalmazza.

személy – elsősorban tanú – vesz részt, vagy a magyar hatóságok külföldi katonával szemben folytatják le a büntetőeljárást. Az anyanyelvhasználat mindkét esetben mint eljárási elv érvényesül.

A Be. 9. § szerint

„(1) A büntetőeljárás nyelve a magyar. A magyar nyelv nem tudása miatt senkit sem érhet hátrány.

(2) A büntetőeljárásban mind szóban, mind írásban mindenki az anyanyelvét, törvénnyel kihirdetett nemzetközi szerződés alapján, az abban meghatározott körben regionális vagy kisebbségi nyelvét vagy – ha a magyar nyelvet nem ismeri – az általa ismertként megjelölt más nyelvet használhatja.

(3) Annak a határozatnak és más hivatalos iratnak a lefordításáról, amelyet e törvény szerint kézbesíteni kell, az a bíróság, ügyész, illetőleg nyomozó hatóság gondoskodik, amelyik a határozatot meghozta, illetőleg a hivatalos iratot kibocsátotta.

(4) Ha törvény eltérően nem rendelkezik, a kézbesítendő iratot nem kell lefordítani, ha erről az érintett kifejezetten lemond.”

Továbbá Be. 114. § (1) bek. szerint „Ha nem magyar anyanyelvű személy az eljárás során az anyanyelvét, – törvénnyel kihirdetett nemzetközi szerződés alapján, az abban meghatározott körben – regionális vagy kisebbségi nyelvét kívánja használni, tolmácsot kell igénybe venni. Ha az anyanyelv használata aránytalan nehézségbe ütközne, a magyar nyelvet nem ismerő személy által ismertként megjelölt más nyelv használatát kell tolmács útján biztosítani.”

Az anyanyelv használat fenti általános megállapításai a katonai büntetőeljárásban külön – speciális – rendelkezéseket nem tartalmaznak. Azok alkalmazása nem veti fel az eltérő gyakorlat igényét.

2.9. A büntetőjogi felelősség önálló elbírálása. Kevésbé alapelv, inkább a büntetőeljárás rendeltetéséhez, definíciójához kapcsolódó szabály a büntetőjogi felelősség önálló elbírálása.

A Be. 10. § szerint „Abban a kérdésben, hogy a terhelt követett-e el és milyen bűncselekményt, a bíróságot, az ügyészt, a nyomozó hatóságot nem köti a más eljárásban, így különösen a polgári eljárásban, a szabálysértési vagy a fegyelmi eljárásban hozott határozat, illetőleg az abban megállapított tényállás.”

A büntetőjogi felelősség önálló elbírálása a büntetőeljárás fogalmának és rendeltetésének egyik központi eleme. Ez alapján lehet állítani, hogy a büntetőeljárás a büntetőjog érvényesítésének egyetlen útja. Ahogy azt Király Tibor állítja, a büntetőigény semmilyen más hatósági eljárásban, sem magánszemélyek egyezségében vagy más módon a büntetőeljáráson kívül nem érvényesíthető.⁵³ Ez pedig azt fejezi ki, hogy valamely cselekmény miatt viselt büntetőjogi felelősség tárgyában kizárólag a bűnügyi hatóságok jogosultak az eljárásra és a döntésre, a döntés alapjául szolgáló tényállást pedig önállóan, maguk állapítják meg.⁵⁴

Herke Csongor szerint e követelmény kapcsán előfordulhat, hogy a terhelttel szemben a polgári perben benyújtott keresetet a polgári bíróság elutasítja, ugyan-

⁵³ Vö. Király Tibor: i.m. 19. o.

⁵⁴ *A büntetőeljárás jogi alapvonalai I.* (szerk. Cséka Ervin) Szeged, Bába Kiadó, 2004. 80. o.

akkor mégis megállapítják büntetőjogi felelősségét. A polgári perben ugyanakkor a büntetőügyben hozott jogerős határozat kötelező erővel bír: egyrészt a közokiratra vonatkozó szabályok szerint tartalmát a polgári perben igaznak kell elfogadni, másrészt, ha jogerősen elbírált bűncselekmény vagyoni jogi következményei felől polgári perben kell határozni, a bíróság a határozatában nem állapíthatja meg, hogy az elítélt nem követte el a terheltre rótt bűncselekményt.⁵⁵

A büntetőjogi felelősség önálló elbírálása a katonai büntetőeljárásban sajátosan érvényesül. Ennek oka a már sokat emlegetett katonai vétség fegyelmi eljárásban történő elbírálása. A büntetőjogi felelősséget megállapító fegyelmi határozat felülvizsgálata során az illetékes katonai bíróság ugyanis kötve van a fegyelmi határozatban megállapított tényálláshoz, sőt abszolút súlyosítási tilalom érvényesül, tekintettel arra, hogy a terheltre nézve a fegyelmi eljárásban született fegyelmi büntetésnél hátrányosabb határozatot nem hozhat. Ez lényegében a büntetőjogi felelősség önálló elbírálásának sajátos (speciális) törését is jelenti, hiszen ebben az esetben a katonai bíróság a büntetőjogi felelősség kérdésében eljárását a fegyelmi eljárásban megállapított tényekre alapítja.

3. Összefoglalás

A katonai büntetőeljárás szakeljárási jellegéből adódik, hogy azt elsősorban az általános eljárási szabályok szerint, a büntetőeljárás alapelveinek szellemében, a katonákra vonatkozó eltérésekkel kell lefolytatni. A Be. alapvető rendelkezései körében megfogalmazott alapelvek tehát a katonai büntetőeljárásban is megjelennek, sőt azok a katonai életviszonyokra gyakorolt hatásuk miatt többlettartalommal is kiegészülnek. Ilyen fontos – a gyakorlatban már kevésbé érvényesülő, emiatt joggal opponálható – elv az ártatlanság vétele, amelynek értelmében arra is figyelemmel kell(ene) lenni, hogy a büntetőeljárás hatálya alá tartozó katonát az eljárás alatt, annak ténye miatt ne érje olyan, elsősorban a katonai (rendvédelmi) szolgálati viszonyát érintő negatív hátrány (annak megszüntetése), amelyről bűnösítő ítéletben a katonai bíróság jogerős határozatában dönthet.

Szintén fokozottabb tartalommal bír katonai büntetőeljárásban az önvádra kötelezés tilalma. Ez a katonát nemcsak az alól mentesíti, hogy általános értelemben véve önmagára terhelő vallomást tegyen vagy bizonyítékot szolgáltatson, hanem a katonai érintkezési szabályok körében elsődleges jelentési kötelezettség alól is. A katonát tehát nem róható felelősségre intézkedési vagy jelentési kötelezettség miatt abban az esetben, ha azzal önmagát bűncselekmény elkövetésével vádolná.

Sajátosan szükséges értelmezni a védelem elvét is. Katonai bűnügyekben a hatékony védekezést elsősorban olyan – akár az állam által térítésmentesen biztosítandó – védőügyvéd közreműködése jelentheti, aki nemcsak az általános büntető eljárásjogi és kriminalisztikai ismeretekkel van tisztában, hanem a katonai sajátos élet- és jogviszonyokkal. A katonai védő már az eljárás során hatékony segítséget tud nyújtani a büntetőeljárással párhuzamosan indult fegyelmi eljárás során, avagy az állományilletékes parancsnok mint munkáltató által, a büntetőeljárás ténye mi-

⁵⁵ Herke Csongor: Büntető eljárásjog 18. o.

att, felajánlott szolgálati viszony megszüntetésének joghatásairól adott tájékoztatással.

A jogorvoslati jogosultság is bővebben érvényesül katonai büntetőeljárásban. Ennek oka, hogy katonai bűncselekmény bizonyos feltételek megléte esetén nemcsak büntető eljárásjogi, hanem a fegyelmi eljárás szabályai szerint is elbíráható. Így külön – rendes eljárásban nem érvényesülő – jogorvoslatként kell gondolni a fegyelmi határozattal szemben benyújtható bírósági felülvizsgálati kérelemre.

A fentiek mellett – igaz már kevesebb többlettartalommal –, de az általános eljárásjogi szabályok szerint érvényesül és biztosított a bírósági eljáráshoz való jog és a tisztességes büntetőeljáráshoz – így a pártatlan ítélezéshez – fűződő követelmény-csoport, a kontradiktórium elve, valamint az anyanyelv használatának joga. Sajátos azonban a hivatalbóliség (officialitás) érvényesülésének követelménye, tekintettel arra, hogy a katonai és a rendvédelmi szerveknek általános jelentési, illetve feljelentési kötelezettsége van. Ennek értelmében – az önfeljelentést leszámítva – minden katonai (rendvédelmi) hatóságnak bűncselekményre utaló gyanú észlelése esetén kötelessége eljárást kezdeményezni, illetve a szükséges intézkedést megtenni.

A katonai büntetőeljárásra azonban nemcsak általános tézisek, hanem sajátos, katonai elvek is kihatnak. Ilyennek tekinthetjük a katonai rend védelmét, a specialitás elvét, a civil kontroll követelményét, a felelősségre vonás és végrehajtás megkezdése gyorsításának, valamint a parancsnoki felelősség elvét. Ezek az elvek azonban – ahogy azt egy külön tanulmányunkban bővebben kifejtettük⁵⁶ – nemcsak az alaki, hanem az anyagi büntetőjogra és a büntetés-végrehajtási jogra is kihatnak, és lényegében a katonai büntetőjog, szűkebben a katonai büntetőeljárás mint szakeljárás létjogosultságát igazolják.

---

⁵⁶ Vö. Hautzinger Zoltán: A katonai büntetőjog alapelvei, in: *Jogtudományi Közlöny*, 2008. 10. sz. 480-488. o.